

Inhoud

Inleiding	9
Hoofdstuk 1 Democratisch burgerschap: wat houdt dat in?	13
Democratie als manier van samenleven	14
Kinderen zijn ook burgers	15
Het algemene en het individuele belang	19
Praktijkvoorbeeld 1 Dreumesen kiezen waar en wat ze eten	20
Praktijkvoorbeeld 2 Kinderen lossen conflicten zelf op	22
Hoofdstuk 2 Kindercentrum als democratische oefenplaats	24
Diversiteit: samen verschillend zijn	24
De maatschappelijke taak van de kinderopvang: hoe geef je die vorm?	26
Kinderparticipatie: kinderen de kans geven mee te doen	28
De participatieladder: hoever ben jij met kinderpaticipatie?	30
Praktijkvoorbeeld 3 Peuters helpen elkaar	32
Praktijkvoorbeeld 4 Kinderen sorteren hun spelmateriaal en praten over recycling	34

Hoofdstuk 3 Democratisch oefenen in de pedagogische praktijk	36
Samen leren over democratie	37
Samen diversiteit ontdekken	37
Samen verantwoordelijk voor de gemeenschap	37
Samen conflicten oplossen	38
Samen besluiten nemen	39
Praktijkvoorbeeld 5 Kinderen kiezen hun eetmoment	40
Praktijkvoorbeeld 6 Kinderen richten de bieb opnieuw in	42
Hoofdstuk 4 Democratisch handelen: welke competenties heb je nodig?	44
Democratische houding	45
Democratisch inzicht en democratische kennis	45
Participatief leiderschap	46
Onderzoekende houding	47
Praktijkvoorbeeld 7 Kinderen kiezen hun spelmateriaal	50
Praktijkvoorbeeld 8 Juf, mag ik van tafel?	52
Hoofdstuk 5 Democratisch werken met actieonderzoek	54
De actieonderzoeksvraag formuleren	55
Het actieonderzoek uitvoeren	57
Documenteren: de activiteit toegankelijk maken	60
Reflecteren en kritische vragen stellen	63
Praktijkvoorbeeld 9 Peuters geven zelf aan waarmee ze willen spelen	66
Praktijkvoorbeeld 10 Kinderen denken mee over regels en rituelen	68
Bijlagen	
Bijlage 1. Stappenplan actieonderzoeksvraag formuleren	70
Bijlage 2. Stappenplan actieonderzoek documenteren	73
Bijlage 3. Handleiding documenteren op papier en digitaal	77
Bijlage 4. Tabel Inventarisatie 'Kindercentrum als democratische oefenplaats'	79
Bijlage 5. Competentiekaders	80
Bijlage 6. Kindercentra waar de praktijkvoorbeelden in dit boek zijn uitgevoerd	86
Literatuur	90
Over de auteur en het projectteam	93
Met dank aan	95